

influence in shaping the personality of the child of preschool age, analysis of the social game experience. Practical training contributed expertise, practical skills for organizing gaming activities. Besides gaming culture educator assumes personal qualities such as creativity and developed imagination; tact and sensitivity.

The results of the study indicate that the fundamental features of the preparation of future teachers to organize gaming activities for children are: motivation of students; purposeful practical implementation of lessons learned organization gaming activities with preschool children; personality - oriented, activity, competence, meaningful Procedure and zavdanney approaches to learning are realized through the use of active forms and methods of educational activity.

СПВІДНОШЕННЯ ЯКІСНИХ ПОКАЗНИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОНИКЛИВОСТІ ТА АГРЕСИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.922.

Фіщюна Г. О.

У статті наводяться результати теоретико-емпіричного дослідження пошуку відмінностей у проявах психологічної проникливості осіб з високим та низьким рівнем агресивності. Встановлені значущі кореляційні зв'язки між певними якісними показниками психологічної проникливості та показниками агресивності. Показано, що група досліджуваних, які є схильними до агресивності, не мають особливої потреби розуміти інших людей, образ іншого будують на основі лише перших вражень про людину. Група осіб нехильних до загальної агресивності, здатний скласти адекватний образ людини, що сприймають без логічного обґрунтування, таким людям притаманна безпристрасність, толерантність, терпимість до образу іншого.

Ключові слова: психологічна проникливість, реактивна агресивність, спонтанна агресивність.

СООТНОШЕНИЕ КАЧЕСТВЕННЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПРОНИЦАТЕЛЬНОСТИ И АГРЕССИВНОСТИ

Фищюна А. А.

В статье приводятся результаты теоретико-эмпирического исследования особенностей психологической проницательности лиц с высоким и низким уровнем агрессивности. Были установлены значимые отрицательные связи между определенными показателями психологической проницательности и показателями агрессивности. Показано, что группа испытуемых, склонных к агрессивности не имеет особой потребности понимать других людей, образ другого строит на основе лишь первых впечатлений о человеке.

Группа лиц, не склонных к общей агрессивности, способна складывать адекватный образ человека, воспринимают без логического обоснования, таким людям присуща беспристрасность, толерантность, терпимость к образу другого.

Ключевые слова: психологическая проницательность, реактивная агрессивность, спонтанная агрессивность.

FEATURE OF PSYCHOLOGICAL INSIGHT OF INDIVIDUALS WITH AGGRESSIVENESS

A. Fishchina

The article deals the influence of feature of individuals' psychological insight with aggressiveness. Actually, the specific display of psychological insight with high and low levels of aggressiveness is researched. In fact, psychological insight as a definition appeared abroad, but it was in the attention center of some Ukrainian researchers. As a result physiological insight can be defined as a complex individual's basic features, adequately reflecting the inner psychological world providing a person with an ability to comprehend other people's character traits, conditions and intentions in various communicative situations.

Keywords: psychological insight, reactive aggressiveness, spontaneous aggressiveness.

Постановка проблеми. Потреба розуміти людьми один одного є фундаментальною проблемою людства, що зачіпає усі прошарки їх життєдіяльності. Тільки адекватно розуміючи оточуючий світ, людина може здійснювати ефективне орієнтування в просторі соціальної реальності, гармонійно проходити процес соціалізації та реалізувати себе як особистість. Тому вивчення проблеми психологічної проникливості залишається як ніколи актуальною.

У вітчизняній психології феномен психологічної проникливості вивчався у рамках психології пізнання людьми один одного. Проблема міжособистісного пізнання розглядалася у роботах Б. Г. Ананьєва, В. М. Бехтерева, А. Ф. Лазурського, Б. Ф. Ломова, В. Н. Мясіцева, С. Л. Рубінштейна [1; 2; 6]. Проте термін «психологічна проникливість» у роботах цих вчених практично не використовувався, але активно розроблялась його процесуальна сторона. У подальшому завдяки науковим досягненням О. О. Бодальова була розроблена концепція сприйняття людини людиною. У цьому контексті автор визначає психологічну проникливість як: «вміння схоплювати особистісну своєрідність іншої людини, відповідно коректувати емоційний відгук на неї, та точно обирати поведінку, що веде до мети спілкування» [2].

Сучасні науковці розглядають психологічну проникливість як складне психологічне утворення, що виявляється у здатності помічати, відчувати передбачати та прогнозувати дії або вчинки інших людей [1; 11; 12]. Хотілось додати, що у даний час інтерес вчених, що займаються вивченням психологічної проникливості переважно зосереджений у напрямку виявлення властивостей особистості, що сприяють точності розпізнання внутрішнього світу іншої особистості (О. А. Кисельова, В. Х. Манеров, О. А. Оріщенко, О. О. Реан, Н. О. Рождественська, М. С. Ружницкая, І. І. Скрипюк, О. О. Суслова, О. П. Саннікова, Я. І. Український) [4; 5; 7; 11]. Дана тенденція пояснюється потребою виявити властивості особистості, що супроводжують прояви психологічної проникливості.

Важливо відмітити, що у цій роботі психологічна проникливість розглядається з позиції структурно-ієрархічної концепції особистості О. П. Саннікової. Вказаний підхід дозволяє розглядати психологічну проникливість, як: «...інтегральну, складну властивість особистості, що відображає внутрішній, психологічний світ іншої людини, що виявляється у вмінні швидко й точно складати судження про цю, іншу людину, про її переживання, стани, риси характеру, а нерідко і про наміри» [7]. Крім того, до уваги була взята позиція О. А. Кисельової, яка слідом за О. П. Санніковою, у своєму дисертаційному дослідженні також розглядає психологічну проникливість як відношення стійку, складну властивість особистості та доводить констатуючий вплив емоційності на індивідуальну структуру психологічної проникливості. Точніше автором був встановлений зв'язок між якісними показниками психологічної проникливості та такими емоційними модальностями як: Р (радість), П (печаль), С (страх) та Г (гнів) [5].

Спираючись на сказане вище, ми припустили, що психологічна проникливість може бути пов'язана з емоційною сферою особистості, а саме з такою властивістю особистості як агресивність. Агресивність (від лат. *aggressio* – нападати) відносно стійка властивість особистості, що проявляється у готовності суб'єкта до агресивної поведінки. Крім того окремими вченими агресивність розглядається також і як тимчасовий емоційний стан, котрий виражається у проявах гніву та злості. Вважається, що важливими чинниками, що здатні регулювати прояви агресивності та сприяють розвитку самоконтролю, є розвиток психічних процесів пов'язаних зі здатність до розуміння інших людей [3].

Отже, **метою** нашого дослідження є пошук особливостей прояву психологічної проникливості у осіб схильних та несхильних до агресивності як стійкої риси особистості.

Методика та організація дослідження.

Емпіричне дослідження здійснювалось на базі Криворізького національного університету. Вибірку склали студенти I-IV курсів гуманітарних спеціальностей, у кількості 68 осіб, серед яких 56 осіб жіночої та 12 осіб чоловічої статі.

Для дослідження рівня агресивності були застосовані психодіагностична методика А. Ассінгера та Фрайбурський особистісний опитувальник (FPI) [10]. Психодіагностична методика А. Ассінгера дозволяє діагностувати загальний рівень агресивності особистості по відношенню до свого оточення, рівень коректності у соціальних контактах. Вибір даної методики пояснюється, по-перше, тим, що вона легка у застосуванні та не потребує багато часу для її проходження. По-друге, вона орієнтована на визначення цілісного показника агресивності, який може мати різні зв'язки з якісними показниками психологічної проникливості. Фрайбурський особистісний опитувальник (FPI) представляє собою надійний інструмент для наукового вивчення певних особистісних рис. Опитувальник FPI складається з 12 шкал. Для даного дослідження були виділені результати за шкалою П – спонтанна агресивність та шкалою VII – реактивна агресивність.

Для діагностики параметрів психологічної проникливості був застосований «Тест-опитувальник психологічної проникливості» О. П. Саннікової та О. А. Кисельової [9]. Даний тест-опитувальник дозволяє діагностувати 8

компонентів психологічної проникливості. Використовуючи принцип континуальності, у структурі психологічної проникливості, на її якісному рівні, автори виділяють показники: психологічна зіркість (ПЗ), соціальна інтуїція (СІ), спрямованість на розуміння іншого (СР), схильність до психологічної інтерпретації (ПІ), самостійність суджень (СС), безсторонність (Б), схильність до створення цілісного образу (Ц) та гнучкість образу (Г) [9].

Обробка отриманих даних здійснювалась за допомогою кількісного (кореляційного) і якісного (метод «асів» і метод «профільв») аналізу [8], статистичне опрацювання результатів дослідження проводилось за допомогою комп'ютерної програми SPSS 21.

Результати дослідження та їх обговорення.

Результати кореляційного аналізу між зазначеними особистісними властивостями наведені у табл. 1.

Таблиця 1
Результати кореляційного аналізу між якісними показниками психологічної проникливості та показниками агресивності

Показники агресивності	Якісні показники психологічної проникливості		
	СІ	СС	Б
ЗА	-398*		
СА	-318*	-283	-552**
РА	-394*		-431*

Примітка: тут і далі 1) нулі та коми опущені; 2) позначення: ** - зв'язок на рівні 1 % ($p \leq 0,01$), * - на рівні 5 % ($p \leq 0,05$), без позначень – тенденції до кореляційного зв'язку; 3) скорочення: показники психологічної проникливості: СІ – соціальна інтуїція, СС – самостійність суджень, Б – безсторонність; показники агресивності: ЗА – загальна агресивність, СА – спонтанна агресивність, РА – реактивна агресивність.

Результати, що наведені в табл. 1, свідчать про наявність значущих від'ємних кореляційних зв'язків між певними якісними показниками психологічної проникливості та показниками агресивності. Як ми бачимо з табл. 1, показник ЗА (загальна агресивність) має від'ємну кореляцію ($p \leq 0,05$) з таким показником психологічної проникливості як СІ (соціальна інтуїція). Встановлено, що СА (спонтанна агресивність) має від'ємну кореляцію ($p \leq 0,01$) з Б (безсторонність); встановлений від'ємний зв'язок СА ($p \leq 0,05$) з СІ (соціальна інтуїція) та СС (самостійність суджень). Показник РА (реактивна агресивність) має від'ємний зв'язок ($p \leq 0,05$) з СІ (соціальна інтуїція) та Б (безсторонність).

Наведені дані свідчать проте, що показник ЗА (загальна агресивність) має тісний від'ємний зв'язок лише з одним, але з найвагомішим показником психологічної проникливості як СІ (соціальна інтуїція). Показник СА (спонтанна агресивність) має від'ємний зв'язок з показником Б (безсторонність), від'ємний зв'язок з СІ (соціальна інтуїція) та тенденцію до

від'ємної кореляції з СС (самостійність суджень). Між показником РА (реактивна агресивність) існує від'ємна кореляція з показниками СІ (соціальна інтуїція) та Б (безсторонність). Отже, є підстави говорити, що агресивність пов'язана зі здатністю складати образ іншої людини без логічної основи, здатність застосовувати приховані резерви проникливості. Слід підкреслити, що спостерігається тенденція до зв'язку спонтанних та імпульсивних проявів агресивності і рівень самостійності, застосуванням власних знань при побудові образу іншої людини.

З метою дослідження специфіки психологічної проникливості осіб, схильних та не схильних до агресивності, був використаний якісний аналіз даних за допомогою методу «асів» і методу «профілів» [8]. Проведений аналіз з однієї сторони дозволив виділити групи досліджуваних, які відрізняються за рівнем агресивності та проаналізувати особливості прояву якісних показників психологічної проникливості, з іншого боку, дозволив описати профілі психологічної проникливості осіб, що відрізняються за рівнем прояву загальної агресивності. Отже, з вибірки досліджуваних за допомогою методу «асів» було виділено дві груп досліджуваних: перша група (n= 10) – особи схильні до загальної агресивності (ЗА max); друга група (n= 13) – особи нехильні до загальної агресивності (ЗА min).

На рис. 1. представлені зведені профілі якісно-кількісного поєднання показників психологічної проникливості. На осі ОХ відмічені якісні показники психологічної проникливості. На осі ОУ відмічені їх числові значення, виражені у процентилях. Середня лінія ряду проходить через точку у 50-й процентилях. Значення, що розташовані у площині вище середньої лінії, належать до максимального ступеня прояву даного показника, значення нижче середньої лінії ряду констатують низький рівень прояву властивості. Значення кожної точки на профілях відображає усереднені значення кожного показника психологічної проникливості.

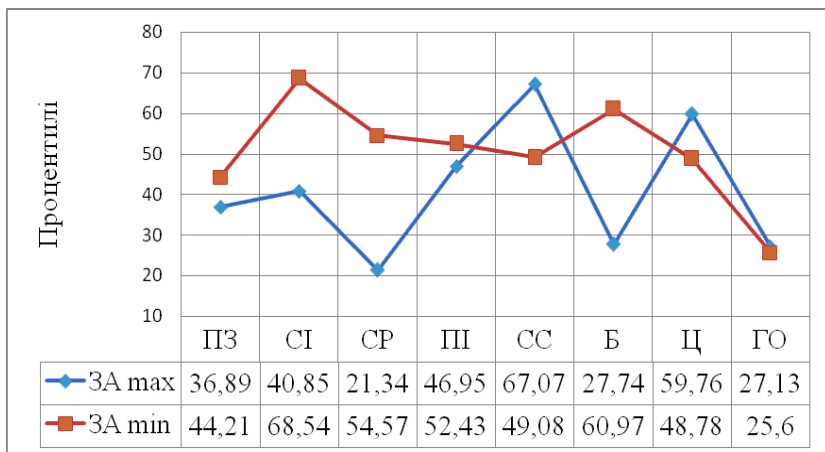

Рис. 1. Профіль психологічної проникливості осіб, що відрізняють за рівнем розвитку загальної агресивності

Примітка: 1) ЗА max (n = 10) – група осіб, схильних до загальної агресивності; (ЗА min) (n = 13) – група осіб, несхильних до загальної агресивності; 2) умовні показники психологічної проникливості: ПЗ – психологічна зіркість; СІ – соціальна інтуїція; СР – спрямованість на розуміння іншого; ПІ – схильність до психологічній інтерпретації; СС – самостійність суджень, Б – безсторонність; Ц – цілісність образу; ГО – гнучкість образу.

Перед тим як здійснити аналіз профілів, проранжуємо найбільш виражені фактори кожного профілю за їх відхиленням від середньої лінії ряду (див. табл. 2). Це дозволяє упорядкувати домінуючі за значенням показники та описати якісні характеристики психологічної проникливості у осіб кожної групи, а також порівняти отримані профілі між собою.

Таблиця 2

Ранжування показників психологічної проникливості груп осіб, схильних і несхильних до загальної агресивності

Ранги	Група 1 (ЗА max)	Група 2 (ЗА min)
1	СР- (спрямованість на розуміння)	ГО- (гнучкість образу)
2	ГО- (гнучкість образу)	СІ+ (соціальна інтуїція)
3	Б- (безсторонність)	Б+ (безсторонність)
4	СС+ (самостійність суджень)	

Аналіз графіків та таблиці дозволяє скласти психологічні характеристики осіб схильних до агресивності (ЗА max) та осіб несхильних до агресивності (ЗА min). Отже є підстави сказати, що група досліджуваних схильних до агресивності (група ЗА max) не має особливої потреби та інтересу розуміти інших людей (СР -), образ іншого будують на основі лише перших вражень про людину, у них відсутня корекція образу у випадку зміни умов, поведінки та психологічних особливостей людини, що сприймається (ГО-). Таким людям властивим є суб'єктивність, тобто образ іншого залежить від особистості експерта, його життєвого досвіду (Б-). Їм притаманна самостійність суджень, складання образ іншого на основі власного досвіду, власних знань, а не на основі чужих думок, впливу авторитетів (СС+).

Група осіб несхильних до загальної агресивності (група ЗА min) характеризуються також домінуванням першого враження про людину, негнучкістю образу (ГО-). Такі особи здатні складати адекватний образ людини, яку сприймають без логічного обґрунтування, без аналізу її особистісних рис, психологічних особливостей. Основою для складання образу іншого є прихована проникливість та соціальна інтуїція (СІ+). Таким людям притаманна безпристрасність, без упередженість думок, толерантність, терпимість до образу іншого, вміння приймати людину такою яка вона є, іншими словами власне відношення не впливає на пізнання іншої особистості (Б+).

Таким чином, візуальне порівняння профілів осіб схильних та несхильних до агресивної поведінки, з одного боку, показує найбільш відмінності за такими показниками психологічної проникливості як: СІ (соціальна інтуїція), СР (спрямованість на розуміння), СС (самостійність суджень) та Б (безсторонність).

З іншої сторони – спостерігаються доволі близькі значення за наступними показниками психологічної проникливості: ПЗ (психологічна зоркість), ПІ (схильність до психологічної інтерпретації), Ц (цілісність образу) та ГО (гнучкість образу).

У цілому отримані результати свідчать, що кожний рівень агресивності характеризується певними особливостями психологічної проникливості, що характеризується якісно-кількісним комбінуванням, показників, що входять до її структури. У закінчення слід сказати, що проведене у рамках даної роботи теоретико-емпіричне дослідження дає підстави зробити наступні висновки:

1. Теоретичний аналіз літератури показав, що психологічна проникливість – це інтегральна, складна властивість особистості, що відображає внутрішній, психологічний світ іншої людини, що виявляється у вмінні швидко й точно складати судження про цю, іншу людину, про її переживання, стани, риси характеру, а нерідко і про наміри.

2. Для дослідження співвідношення якісних показників психологічної проникливості та агресивності особистості були використані: психодіагностична методика А. Ассінгера, Фрайбурський особистісний опитувальник (FPI) та «Тест-опитувальник психологічної проникливості» О. П. Саннікової та О. А. Кисельової.

3. Кореляційний аналіз показав наявність взаємозв'язку досліджуваних психологічних характеристик. Це дало підстави говорити про зворотній зв'язок між показниками агресивності та психологічної проникливості, так ЗА (загальна агресивність) має від'ємну кореляцію ($p = 0,05$) з СІ (соціальна інтуїція), СА (спонтанна агресивність) має від'ємну кореляцію ($p = 0,01$) з Б (безсторонність) та від'ємний зв'язок ($p = 0,05$) з СІ (соціальна інтуїція); виявлена тенденція до від'ємної кореляції між СА та СС (самостійність суджень), а РА (реактивна агресивність) має від'ємний зв'язок ($p = 0,05$) з СІ (соціальна інтуїція) та Б (безсторонність).

4. Виявлені характеристики психологічної проникливості у осіб схильних та несхильних до агресивної поведінки. Результати якісного аналізу показали, що група досліджуваних схильних до агресивності не мають особливої потреби розуміти інших людей, образ іншого будують на основі лише перших вражень про людину, властивим є суб'єктивність оцінки іншого, самостійність суджень. Група осіб не схильних до загальної агресивності характеризуються також домінуванням першого враження про людину, вони здатні складати адекватний образ людини, яку сприймають без логічного обґрунтування, таким людям притаманна безпристрасність, без упередженість думок, толерантність, терпимість до образу іншого.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Борисова А. А. Психологическая проницательность / А. А. Борисова. – Ярославль : Изд-во ЯГПУ, 1999. – С. 166- 211.

2. Бодалев А. А. Личность и общение / А. А. Бодалев. – М. : Международная педагогическая академия, 1995. – 328 с.

3. Головин С. Ю. Словарь практического психолога / С. Ю. Головин. – Минск. : Харвест, 1998. – 734 с.

4. Дьяконов Г. В. Психология первого впечатления о другом человеке / Г. В. Дьяконов: Автореф. канд. психол. наук. – М., 1979. - 19 с.

5. Кисельова О. А. Особливості психологічної проникливості у осіб з різною емоційною диспозицією / О. А. Кисельова: автореф. дис. ... канд. психол. наук. – К., 1999. – 19 с.

6. Ковалев Г. А. Психология познания людьми друг друга / Г. А. Ковалев // Вопросы психологии, 1982. – С. 112-118.

7. Саннікова О. П. О структуре психологической проницательности. Тези доповідей учасників Другої міжнародної конференції «Методологія та технології практичної психології в системі вищої школи». – Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова МОН України, Поліграф-центр, 2009, - С. 22-28.

8. Саннікова О. П. Феноменологія особистості: Вибрані психологічні праці / О. П. Саннікова. – Одеса : СМІЛ, 2003. – 256 с.

9. Саннікова О. П., Киселева О. А. Науково-методичний твір «Тест-опросник психологической проницательности». Свідчення про реєстрацію авторського права на твір №8831. Мін. освіти і науки України. Заява № 8648 від 01.10.2003. Опубл. 24.11.2003. – 17 с.

10. Столяренко Л. Д. Основы психологии. Практикум / Л. Д. Столяренко. – Ред.-сост. Л. Д. Столяренко. Ростов н/Д: «Феникс», 1999. – 576 с.

11. Украинский Я. И. Адекватность отражения внешнего облика других людей как условие межличностного понимания / Я. И. Украинский Автореф. дис... канд. психол. наук. – Киев, 1988. - 18 с.

12. Kenny D.A. A general model of consensus and accuracy in interpersonal perception // Psychological Review. 1991. - V. 98 (2). - p. 155-163.

FEATURE OF PSYCHOLOGICAL INSIGHT OF INDIVIDUALS WITH AGGRESSIVENESS

A. Fishchina

Abstract. *The article deals the influence of feature of individuals' psychological insight with aggressiveness. Actually, the specific display of psychological insight with high and low levels of aggressiveness is researched. In fact, psychological insight as a definition appeared abroad, but it was in the attention center of some Ukrainian researchers. As a result physiological insight can be defined as a complex individual's basic features, adequately reflecting the inner psychological world providing a person with an ability to comprehend other people's character traits, conditions and intentions in various communicative situations.*

Empirically found out some negative correlation between the psychological insight and aggressiveness. Apparently, high level of aggressiveness have some negative influence on human's ability to understand other people, exactly get to know his inner world, correctly compile opinion about his person ability. In fact the people inclined to aggressiveness have moderate development the qualitative measure of psychological insight. But however those tend to have exact trouble such as: construction of integral people's image. Such individuals can be characterized as those ones who tend to make up other people's image in case they use other detailed feature particles.

The author proves people with low level of aggressiveness tend to have positive attitude to social environment, they the need for dominance, and be

to sensible cognition of other people, construction of unsubjective image of other people.

Keywords: *psychological insight, reactive aggressiveness, spontaneous aggressiveness.*

КУЛЬТУРА ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

УДК 37.034:159.955.07

Халабузар О.А.

Статья посвящена проблеме формирования культуры логического мышления специалистов в условиях современной профессиональной подготовки. Раскрыто значение базовых логических знаний и умений, необходимых для формирования логического мышления будущих педагогов.

Ключевые слова: *культура логического мышления, современная профессиональная подготовка, основные логические умения.*

Стаття присвячена проблемі формування культури логічного мислення спеціалістів в умовах сучасної професійної підготовки. Розкрито значення базових логічних знань та умінь, необхідних для формування логічного мислення майбутніх педагогів.

Ключові слова: *культура логічного мислення, сучасна професійна підготовка, основні логічні вміння.*

THE CULTURE OF THE TEACHER'S LOGICAL THINKING IN THE CONDITIONS OF MODERN PROFESSIONAL TRAINING

Oxana Khalabuzar

The most dangerous of such global crises is the educational one. In spite of the thousands of new methodic textbooks, tests and high-tech applied programs, sometimes students are not able to point the goal of their systematically, to analyze within complicate and difficult educational process, to show the achievement motivation, to value their activity, to analyze it and to think according to the logic's laws and rules. Great attention is given to the marking of Logics' role in the pedagogical process at the High pedagogical institutions.

There is represented review of the reasons of forming of the culture of logical thinking at the educational institutions. There is the presentation of the logical knowledge and skills which have to be studied and practiced during the professional training (logical laws, definitions of notions, statements, arguments and argumentation. etc.).

Development of the positive attitude to the culture of logical is in the transformation of the social values into the personal, including their realization during the pedagogical activity in future with the help of the knowledge and logical skills (content-processing component). The content-processing component has be formed, the motivational sphere of the forming of the logical culture has be important and personal one for the student.